

Geirus in Halacha (1)

Show# 84 | September 24th 2016

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה יד-טז

אל יעלה על דעתך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד יי' נשאו נשים נכריות בגיותן, אלא סוד הדבר כך הוא, שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל, אם לא נמצא להם עילה מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות כדי שיפרוש, אם קבלו ולא פירשו וראו אותן שחזרו מאהבה מקבלים אותן שנאמר ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה. לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו ב"ד הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם. ולפי שגיר שלמה נשים ונשאן, וכן שמשון גייר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי ב"ד גיירום חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין, ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות כו"ם שלהן ובנו להן במות והעלה עליו הכתוב כאילו הוא בנאן שנאמר אז יבנה שלמה במה.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יד הלכה ב

ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם, ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ואין מאריכין בדבר זה, ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופיאה ומעשר שני, ומודיעין אותו עונשן של מצות, כיצד אומרים לו הוי יודע שעד שלא באת לדת זו אם אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, אם חללת שבת אי אתה ענוש סקילה, ועכשיו אחר שתתגייר אם אכלת חלב אתה ענוש כרת, אם חללת שבת אתה ענוש סקילה, ואין מרבין עליו, ואין מדקדקין עליו, שמא יגרום לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורכים וכן הוא אומר בחבלי אדם אמשכם ואח"כ בעבותות אהבה.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קסא

בדבר אלו הלוקחים ילדים מנכרים לגדלם כבנים שקורין אדאפטירן /אימוץ/ כל אייר תשי"ד. מע"כ ידידי הרב הנכבד מוהר"ר יצחק מאיעווסקי שליט"א.

בדבר אלו שלוקחים ילדים שנולדו מנכרים לגדלם כבנים שקורין אדאפטירן איך להתנהג. הנה צריכים גרות ובאשר הם קטנים צריך למולם ולהטבי' ע"ד ב"ד לכן צריך להכין ג' אנשים כשרים ואינם קרובים זה לזה שהם יהיו הב"ד לכוין שהמילה תהיה לגרות לזכותו. והמוהל צריך לברך למול את הגרים וברכת להכניסו אין לברך. ואח"כ מברך אחד על הכוס בנוסח זה בא"י אמ"ה אקב"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי בא"י כורת הברית עיין ביו"ד סי' רס"ח סעי' ה' ובט"ז שם ס"ק י"ב וכן הוא בש"ך /יו"ד/ סי' רס"ז ס"ק כ"ג בסופו. וטוב יותר שלא לומר עתה שוב כלום ולא לקרא לו עתה שם כיון שעדין מחוסר טבילה אלא כשיגדל קצת עד שיהיה ראוי לטובלו שהוא כשיהיה ערך בן שתי שנים שאז יטבלוהו ג"כ במעמד ב"ד שהם ג' אנשים כשרים שיחדום לכך ויכוונו להטבילו לזכותו לשם גרות ובמקוה כשרה ולעיין שלא יהיה דבר חוצץ בגופו ובשערו ויעשה גר, ואז יקראו לו שם ויברכוהו אז בנוסח זה או"א קיים את הילד הזה לישראל ויקראו שמו בישראל פב"פ על שם המגדלו, כי אף שבעצם היה צריך לומר בן אברהם אבינו אבל כיון שרוצה המגדלו שיקראו על שמו יכולין לעשות כן כי יכולין לקרא לאדם שהוא בן המגדל ואין לחוש לקלקול דשמה יקדש אחת מקרובי המגדל ואשתו ויאמרו שאין הקידושין תופסין משום שיאמרו שהוא בנם דלא שכיח שיקדשו בזמננו קרובות שאין קידושין תופסין. וגם הא יהיו מוכרחין לגלות לו קודם שיעשה בן י"ג שנה שהוא בן נכרים שגיירוהו דאל"כ יש לחוש שימחה כשיתודע אף כשיהיה בן עשרים ויותר ויתבטל הגרות ולכן יהיה אסור להשיאו אשה וממילא ידעו שאינן קרובות. וידלג מישמח האב עד צוה אותו אלקים ויאמר הודו לה' כי טוב כל"ח פלוני הקטן גדול יהיה ויכנס לתורה ולחופה ולמע"ט.

ואם יתביישו ולא ירצו שידחו קריאת השם עד אחר הטבילה יכולים לקרא לו שם גם תיכף אחר המילה אבל טוב לדלג תיבת לישראל אלא לומר קיים את הילד ויקראו שמו פב"פ וזה הקטן גדול יהיה ויכנס לטבילה לקדושת ישראל ולתורה ולחופה ולמע"ט. וכשיגדל קצת עד שיהיה ראוי לטובלו יטבלוהו במעמד ב"ד ועל דעתם לכוונת גרות לזכותו.

ואם היא ילדה אין לקרא לה שם עד שתגדל קצת שתהיה ראויה להטבילה ויטבלוהו במעמד ב"ד ועל דעתם לכוונת גרות לזכותה ואז יקראו לה שם תיכף אחר הטבילה ואין צורך לחכות על יום קריאה כי בשעת הטבילה עדיף. וג"כ יצטרכו לגלות לה קודם שתעשה גדולה שהוא שתהיה בת י"ב שנה שהיא בת נכרים מטעם דלעיל. ובדבר הבשר המסתובב תחת האש ונצלה כך אם מותר בלא מליחה לע"ד נראה להתיר, שאין חלוק באיזה מקום הוא האש אם אך נצלה מזה עד שראוי לאכילה הוא צלי המתיר. אבל צריך לראות שלא יגע הבשר בכותלים ולא למטה ויהיה שם כלי שיזוב לשם הדם. ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קסב

בענין אדאפטירן קינדער שעושין במדינה זו כ"ג מנ"א תשי"ז. מע"כ ידידי הנכבד מר ר' ברוך שטערנפעלד שליט"א.

הנה בדבר ענין אדאפטירן קינדער כאופן שעושין במדינה זו יש ענין שלא טוב בשל ילדי ישראל ולא טוב בשל ילדי נכרים ולא ראי זה כראי זה. דבשל ישראל צריך מתחלה לידע שאינו ממזר ולא שתוקי ולא אסופי דהוא לחקור שמא האם היא אשת איש שהלך בעלה ממנה בלא גט כשר וזינתה וילדה שהוא ממזר מספק דאם מנכרי אינו ממזר. ואף כשנודע שהאם היא פנויה יש לחוש שמא הבועל הוא בעל אחותה אם יש לה אחות נשואה או היה בן אחיה או בן אחותה אם יש לה קרובים כאלו שנגדלו כבר שראוין להוליד.

ואף כשנודע שהיא פנויה שאין לה אחות נשואה ולא בן אח ובן אחות גדולים שלכן הולד כשר ואף שהוא בן הנדה מותר לקהל וגם אם היא בת מותרת לכהונה, מ"מ יש לאסור כשלא ידעו מי הוא אביו ומי היא אמו כדי שלא יבא במשך הזמן כשיגדלו לישא אחיו ואחותו מאב או מאם כמפורש זה ביבמות דף ל"ז שאסור להשכיח שם האב וה"ה שאסור להשכיח שם האם שמא יבא מזה שישא אח את אחותו ובכאן איכא למיחש גם לשמא ישא את בתו ואת אמו. וצריך לכל הפחות שיהיה ידוע אצל אחד מי האב ומי האם כדי שכשיבואו לכלל נישואין ישאלו ממנו אם הם קרובים האסורין זה לזה. ורק אם כבר נשתקע שם האב והאם ששוב אינו מקלקל יותר אין לאסור דמה עליו לעשות ויהיו מותרין לישא ולהנשא משום דאזלין בתר רובא. אבל אם עדין לא נשתקע ועל ידו ישתקע אסור מקרא דומלאה הארץ זמה.

וחסרון זה ליכא בשל נכרים דאין בהן ממזרות ולא איסור קרובות לכשיתגיירו. אבל מ"מ צריך להודיעו קודם בן י"ג לזכר וקודם בת י"ב לנקבה משום שרשאין אז למחות על הגרות ואז עדין הם תחת השפעת המגדלים אותם שיש לסמוך שלא ימחו עד אחר שיהיו בן י"ג ובת י"ב ואח"כ לא יוכלו שוב למחות. אבל כשלא יודיעו אותם הרי יוכלו למחות לעולם כל זמן שיתודעו. ולבד שמסתבר כן דפשוט שהא שאינה יכולה למחות אחר שגדלה שעה אחת דהוא משום דרוצית בזה וחזינן שהיה זכות ברור אבל בלא ידיעה לא חזינן מגדלותה כלום שהיא שמחה בזה, יש לזה קצת ראייה מהג"א כתובות דף י"א שכתב אף על גב דאי מחית הוי עכו"ם יכול גר קטן לישא בת ישראלית עיין שם שלכאורה לא מובן הא אף קטן ישראל אינו יכול לישא אשה דלא תקנו נישואין לקטן כדאיתא ביבמות דף קי"ב. ודוחק לומר שהוא אליבא דר"י בר ברזילי דרוב הראשונים פליגי עליה עיין בפ"ת אה"ע סימן מ"ג סק"א. ואף בסמוך לפירקן שאיכא דסברי שרשאי וגם איכא מצוה הוא דוקא כשהשיאו אביו עיין בב"ש סי' א' סק"ג ובבאה"ט סק"ה. ולכן נראה לפרש שהוא על גר קטן שנגדל ולא הודיעוהו שהוא גר, דרשאי לישא בת ישראל ולא חיישינן דשמא ימחה כשיתודע. ואף להחת"ס חיו"ד סי' רנ"ג דביש לו זכות גדול אינו יכול למחות כגון בנתגיירו אבותיו שלא היו רוצים לגדלו אם לא יהיה גר כמותם נמי בכאן לא שייך זה דאם לא היה ישראל זה לוקח אותו לגדלו ולהחיותו ימצאו הרבה נכרים במדינה זו שהיו לוקחים אותו לגדלו ולהחיותו בנכריות ובהפקרות ונשאר רק הזכות שנעשה גר שזכות זה הא לא נחשב זכות ברור כ"כ ויוכל למחות אף להחת"ס.

ובעצם אני מסופק בלא הודיעו לו שאפשר שיתודע בגדלותו שאז יש לו כבר תאוות מרובות שאין לסמוך לומר שאנן סהדי שלא ימחה כשיתודע כמו שאנו אומרים בקטן שיתודע שתיכף כשנגדל שהוא רק בן י"ג ובת י"ב אין להם תאוות כ"כ והוי רובא דרובא שלא ימחו, שלכן אין חוששין לשמא ימחה ומברכין על הטבילה ודינו לכל דבר כישראל כדאיתא הטעם בחת"ס שם דכשלא יודיעו לו שיש לחוש שיתודע בגדלותו שיש לו כבר הרבה תאוות ונסינות אולי יש לחוש ואין להתירו בבת ישראל. ולומר שנסמוך שלא יתודע לעולם לא מסתבר כלל דהרבה אופנים מזדמן שמתודעים.

ואף שמהג"א שהזכרתי לפ"מ שבארתי דאירי בלא הודיעוהו שיוכל למחות כשיתודע ומ"מ כתב שמותר לישא ישראלית ראה דגם בזה אין חוששין מטעם דכיון שהרגילוהו בדת ישראל תלינן שרובא דרובא לא ימחו כשיתודעו אף בגדלותם, אבל הא אין זה ראה ברורה דהא יש לדחות דסובר הג"א כר"י בר ברזילי וכהסוברין דסמוך לפירקן רשאיין אף בלא השיאו אביו שאז אירי הג"א בנשא בקטנותו וביודע שהוא גר שזה אם יגדל שעה אחת ולא ימחה שוב לא יוכל למחות והוא אין לו תאוות כ"כ ואף שהוא דוחק מ"מ אפשר לפרש כן. ולכן בלא הודיעו לו הוא ספק שמא יש לחוש שימחה כשיתודע בגדלותו שיש לו תאוות מרובות. ואף שלפ"ז ליכא ראה מהג"א שבלא הודיעו לו יכול למחות כשיתודע בגדלותו אבל לזה א"צ ראה דמסברא הוא ברור. ולכן צריך להודיעו קודם גדלותו ויש לסמוך שלא ימחה כדלעיל.

ובעצם יש עצה שלא יוכל למחות דהישראל יקנה בהמעות שנתן עבור הולד שיהיה לעבד ויחשוב בלבו שעיקר קנינו הוא ע"מ לשחררו ובלא זה לא היה קונוהו ויהיה אז רשאי לשחררו ולא יעבור על העשה דלעולם בהם תעבודו ויהיה אחר השחרור בקדושת ודין ישראל כמו גר. וזה לא יוכל למחות. וממילא לא יהיו מחוייבים להודיע לו שהוא אינו אביו ואמו ולא שנולד מנכרים והשחרור צריך לעשות בשטר ע"י אחד שיזכה עבורו בתורת זכיה וצריך לעשות השחרור אצל רב מובהק שידע איך לכתוב השטר שחרור כדין ולמוסרו כדין. ואף שמצינו רק שנכרי יכול למכור בניו ובנותיו לעבדות ברמב"ם פ"ט מעבדים ה"ב ובש"ע /יו"ד/ סי' רס"ז סעי' י"ז ולא הוזכר שגם האם יכולה למכור, מסתבר שגם היא יכולה אף שאין לי ראה לזה דמה שלדין דמי ולדות הוא שייך רק לבעל הוא רק דין שנאמר רק בישראל ולא בנכרים. ובפרט כיון שהבעל אינו חושש והניח להאשה לעשות עם הולד כרצונה למכור הוא כנתן לה זכותו בהולד.

אך יש לעיין כשלא דברו זה עם האב והאם והם מסרו הולד כבר לסרסור שאולי לא היו רוצים למכור אדעת עבדות וגם מחמת שאסור זה בדינא דמלכותא בכאן א"כ אולי הוא כהתנו שהמכירה היא רק להחזיקו כבן. ומעצמם שיטבלוהו לעבדות מצינו זה רק כשקנה אותו הישראל לכה"פ ידיו שהוא ענין עבדות ולא בקניה כזו שהוא לבן שבכלל אין שייך קניה כזו אלא הוא נתינת ממון בעלמא על מה שמניחין שיקח בנם, וא"כ אולי לא יכולין לטובלו בע"כ לשם עבדות. אך אולי על עבדות כזה שידעו שישחרר אותו לא היה איכפת להו למכור וגם דינא דמלכותא לא אסר זה כיון שסופו שיהיה לו לבן ולכן יוכל לטובלו לשם עבדות ולשחררו אח"כ. וצ"ע לדינא לכן אין לעשות זה אא"כ ידברו עם האב או עם האם שמתרצין למוכרו לעבדות.

ואם הולד בת תהיה אסורה לכהן כי גיורת ומשחררת אסורה לכהן ומחלוקת הראשונים בפחותה מבת ג' שנים
אם הוא איסור לאו מדין זונה או איסור עשה הנאמר בקרא דיחזקאל דבתולות מזרע בית ישראל ועיין באה"ע סי'
ו' בב"ש סק"כ.

ואם הוא ולד ישראלית שילדה מעכו"ם הוא ולד כשר לישראל ופסולה לכהונה אבל ג"כ צריך לידע שם האם כדי
שלא יבא מכשול לישא את אחותו מאמו ואחות אמו או להנשא לאחיה מאמה.

ואם לעצתי תשמעו אין צריך להכניס זרע נכרים כי אין בזה שום צורך ותכלית ורק כשבא גם מעצמו להתגייר
לשם שמים צריך לקבלו. ידידו, משה פיינשטיין

פתחי תשובה יורה דעה סימן רסח ס"ק ח

יכול למחות משיגדיל עיין בספר תפארת למשה שכתב דאם היתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה כגון
שנתגיירה עובדת כוכבים מעוברת אינו יכול למחות ע"ש באורך [ובתשובת ח"ס סימן רנ"ג העלה דאפילו גם
לידתו שלא בקדושה כל שנתגיירו עמו אחד מאבותיו אינו יכול למחות מאחר שדעת הרי"ף פרק החולץ דלעולם
אינו יכול למחות אפילו גיירוהו ב"ד ובה"ג שכל דבריו דברי קבלה פסק עכ"פ בהביאוהו אבותיו אפילו לא נתגיירו
עמו אינו יכול למחות וקרוב לודאי שגם דעת הרמב"ם הוא כן ובשיטה מקובצת הביא רבים מהפוסקים דפסקו
דעכ"פ בנתגיירו עמו אינו יכול למחות ובהרא"ש פ"ק דכתובות לא מצינו שחולק להדיא על זה א"כ אין ספק דהכי
הלכתא. וכתב עוד היכא דיכול למחות ודאי דמיעקר עקר הגירות למפרע והיין הנשאר שנגע בו קודם מחאתו
הוא ככל מגע עובד כוכבים קטן ביין שלנו ואם בא על בת ישראל בהיותו בן ט' נפסלה מהכהונה כו' אך אנו אין
צריכין לחוש לזה כלל שמא ימחה ולכן מברכין בשעת טבילה ומניחין אותו ליגע ביין או להנשא לאיש או לישא
ישראלית כו' עש"ב]:

נשמת אברהם

שעדיין לפני ארבעים יום וכו', משא"כ הכא עדיין חסר מעשה להביא לגוף האם. לדעתי ברור דגם לבה"ג אסור לחלל-שבת בזה דע"כ לא התיר בה"ג לחלל שבת על העוברין אפילו לפני ארבעים יום אע"ג דמיא בעלמא הוא אלא בעובר תוך מעי האם, דאע"ג דטעם וחי בהם עדיין ליכא, מ"מ הא דפסקינן עליו שמותר לחלל שבת גם זה נבנה על היסוד שיהיו עכ"פ אח"כ בני קיימא ע"י שרוב ולדות בני קיימא הם ורק מיעוט מפילות וכיבמות לו ושם קיט וכו'. משא"כ זרע זה שבתוך המבחנה שאינו נכלל כלל ברוב זה דרוב העוברין בני קיימא הם וכו'. וגם אם פעם יתפתחו הדברים אולי עד שיהיה אחוז גדול מצליח בנסיון הנ"ל, מ"מ הדע"ת נוטה כנ"ל, עכ"ל.

וממו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א שמעתי שגם איסורי דרבנן אסור לעשות כדי להציל ביציות אלה. וכן אמר לי מו"ר שליט"א שאין לבצע החזרה של הביציות המופרות בהפריה חוץ-גופית (IVF) לרחמה של האשה בשבת או ביום טוב ואפילו אם ע"י כן תצטרך לעבור עוד חודש של טיפולים. וה"ה הזרעה מלאכותית ממנו. ואמנם אם כן האשה תצטרך שוב לעבור תהליך הכנה ויש בזה סיכוכים ואפילו סכנת נפשות, אמר לי מו"ר שליט"א שאין זה מתיר חילול שבת ליהודי אפילו באיסור דרבנן כי אין על

פנימיותם, וזה דרך כל הארץ שהתא מפרה את הביצית. ד) מה שחשש שיוצרים בעיות מרקיעות שחקים, אטו כולי עלמא צייתי דינא, הלא הבעיות צצות בלאו הכי ובינתיים כנ"ל מוטל על כף המאזניים אושרו של זוג בישראל, עכ"ל של הגר"א נבנצל שליט"א.

ושמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שהוא מתיר טיפול ב-IVF בתנאי שיש השגחה מלאה אך רק מביצית וזרע של הזוג. אולם אסור להשתמש בתרומת ביצית מאשה זרה כי אין הבדל בין ביצית מאשה אחרת לזרע מאיש אחר.

ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאין שום חיוב בזוג חשוך-ילדים לעבור טיפול ב-IVF כדי לקיים מצות פרו ורבו. מניעת הריון של עובר פגום (PGD). ראה להלן סי' ב ס"ק א5 (עמ' נח).

6. חילול שבת עבור ביציות מופרות. הלום ראיתי שכותב הגר"ש הלוי ואזנר שליט"א¹²³: והשאלה אם בתנאים מוקדמים אלה (דהיינו בתנאי המבחנה) יש צורך לחלל שבת כדי להמשיך התפתחותם אם מותר. והספק בזה אם גם בכה"ג אמר הבה"ג דמחללין על העוברין ומטעם שישמור שבתות הרבה, וכסברתו דגם לפני ארבעים יום אע"פ דכמיא בעלמא נחשב מ"מ מחללין וכמבואר ברמב"ן ור"ן לדעת בה"ג, או דלמא דוקא שכבר הם בגוף האם, אע"פ

ציונים והערות

(123) שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' מז.

נשמת אברהם

גם הציץ אליעזר נשאל על מקרה של אשה שהרתה רביעיה, ואחרי בדיקות רפואיות החליטו הרופאים שמן ההכרח להמית עובר אחד דאזי יולדו שלשת הנותרים חיים, אחרת יולדו כולם מתים, ושאלה מבעלה שהוא ת"ח אם מותר זאת על פי דין להמית אחד מהם כדי שהאחים ישארו בחיים ואם זה לא דומה לההלכה הנפסקה ברמב"ם בפ"ה מה' יסודי התורה הלכה ה' דאם אמרו להם עכו"ם תנו לנו אחד מכם ונהרגו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. והוא זצ"ל השיב¹²⁴: לדעתי הדין הזה של יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל נאמר בדווקא על מי שנקרא כבר בשם "נפש", ומפני שאז חל על הורגו הדין של שפיכת דמים הנמנה בין הג' עבירות שהדין בהם "יהרג ואל יעבור". וכפי שהוקבע זה ברמב"ם בסדרת ההלכה של יהרג ואל יעבור, וכן ביו"ד סימן רנ"ז סעי' א' ברמ"א. ומשא"כ בעוברין דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לא נפש הוא כמבואר בסנהדרין ד' ע"ב, וברש"י, ורק בן נח נהרג על העוברין כדאיתא בסנהדרין ד' נ"ז ע"א ובפירוש"י, ויד רמה שם, וכן בנדה ד' מ"ד. וההורג את העובר אין שם רוצח ומיתה עליו כדכותב הסמ"ע בחו"מ סימן תכ"ה סק"ח וכן בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חו"מ סימן נ"ט ע"ש, וכו'. לאור כל

האשה כל חובה או מצוה לעבור תהליך שיש בה סכנה כדי ליכנס להריון ורק עושה זאת מרצונה. אך לשאלתי ענה לי מו"ר שליט"א שאמירה לנכרי יהיה מותר כדי להציל הביציות אפילו באיסורי תורה.

7. דילול עוברים. עד לפני כמה שנים היה מקובל בביצוע של הפרייה מלאכותית להכניס שש עד שמונה ביציות מופרות לרחם כדי שלפחות בכמה מהן התהליך יצליח ויהיו מספר ולדות בריאים. אמנם קרה שלפעמים מספר העוברים שנקלטו בהצלחה היה מרובה עם סכנה גדולה שכולם לא ישרדו. עקב הצפיפות ברחם. (כמובן גם בהריון רגיל יכול להיות ריבוי ילדים עם סיכון שהולך ועולה עם מספר העוברים שתהיה הפלה טבעית של כולם). בריבוי עוברים, כגון שישיה, א"ל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שדעתו נוטה להתיר הריגת חלק מהעוברים כדי להציל את הנותרים. ובמקרה אחר של אשה עם רביעיה אחרי טיפול בהפריה מחוץ לרחם, שלדעת הרופאים לא תוכל להמשיך להחזיק ברחמה את כולם עקב בעיה במבנה הרחם, התיר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לבצע הפלה של אחד או שנים מהעוברים, מדין רודף, ודווקא אחרי 40 יום כשפעולת ההפלה תהיה יותר בטוחה ולא תסכן את כל העוברים (מבחינה רפואית ההפלה מתבצעת בין השבוע התשיעי לשבוע השנים-עשר).

ציונים והערות

נשמת אברהם

החצוצרה. הבעיות ההלכתיות הן זהות לאלו שנמצאות בהפריה מחוץ לרחם אף שהתהליך עצמו קרוב יותר להיות "טבעי" מאשר IVF רגיל - לעיל 4.

9. השתלת ביצה מופרת ברחם של אשה אחרת (פונדקאית). בעיה אחרת שדורשת עיון וליבון שהתעוררה בדורנו היא לגבי ביצית מופרת שהשתלה לרחמה של אשה אחרת ונולד ממנה. יש מקרים שלאשה אין אפשרות להרות או להמשיך ההריון, ואז מפרים את ביצתה במבחנה בזרע בעלה ואחרי כמה ימים משתילים את העובר ברחם של אשה אחרת - פונדקאית. הג"ר זלמן נחמיה גולדברג שליט"א¹²⁵ דן בשאלה מי נחשבת לאם הנולד, הראשונה או השניה או שתיהן נחשבות לאם הנולד. ונ"מ להרבה דיני תורה, אם הולד אסור באחותו מאם הראשונה או שאסור באחותו מאם השניה או שאסור באחותו משתי האמהות. וכן יש לשאול איזו אם יורש הולד. וכן יש לדון אם הראשונה היתה ישראלית והשניה נכרית או להיפך, אם הולד דינו כישראל או כנכרי. וכן אם הראשונה היתה מפסולי קהל כממזרת וכדומה והשניה כשרה או להיפך, מה דין הולד לענין היתר לבוא בקהל. וכן אם היתה הראשונה לוייה והשניה ישראלית או להיפך, אם הבן חייב בפדיון, או אפילו שתיהן ישראליות, רק שאחת מהן כבר ילדה. אם הבן חייב

האמור נלפענ"ד להלכה בנידון שאלתנו שמותר להמית עובר אחד כדי להציל עי"כ חיי יתר שלשת העוברין אשר כל אחד מהם הוא בבחינה של רודף את משנהו, ומותר לפי הצורך לבצע זאת אפילו על ידי רופא עכו"ם אע"פ שנהרג על העוברין היות ועושה זאת כדי להציל עי"כ חיי יתר העוברין, אך יש להשתדל שיבצעו זאת אותם הרופאים שקבעו את המצב האמור בבירור עיין שו"ת מהר"מ שיק חיו"ד סימן קנ"ה ושו"ת בית יצחק חיו"ד ח"ב סימן קס"ב יעו"ש ואכמ"ל. סיפרו לי כי את השאלה האמורה הלכו לשאול גם לידידי הגאון הגרי"ש אלישיב שליט"א והשיב ג"כ להתיר, ונהנית, עכ"ל של הציץ אליעזר.

ובאלול תשס"ה שאלתי את הגרי"ש אלישיב שליט"א לגבי רביעיה וענה לי שמכיון שלדעת הרופאים יש סכנה שתאבד את כל העוברים מותר לעשות דילול. מאידך ידוע לי שבשלישיה לא התיר הגאון שליט"א לדלל.

8. הכנסת ביצית יחד עם זרעונים לתוך החצוצרה (GIFT). באשה שיש לה חסימות בתוך הרחם או בהחצוצרות או שטיפול ב-IVF, נכשל ללא סיבה הנראית לעין אחרי כמה נסיונות, ניתן היום גם להכניס הביצית והזרע בנפרד לתוך הקצה המרוחק מהרחם של החצוצרה כך שהפריית הביצית מתבצעת כרגיל בתוך

ציונים והערות

(125) תחומין כרך ה תשד"מ עמ' 248.

מעבדות, וזוהי ס"ל להרמב"ם דכיון שהגרות היא זכות גמור וגם ישראל יכול לשחררו בעל כרחו אין לריב לזכיית ז"ד ואין המחאה כשיגדילו מועילה, וכמו שכתבנו.

גם קושית התוס' בסנהדרין מקרא דהחיו לכס האמור גבי שבי מדין, דילפינן מיניה אליבא דרשב"י דגזירת פחות מצת שלש מותרת לכהונה, מיושב היטב, דהתם כיון דכבידוש מלחמה עסקינן הרי גופן קנוי לישראל ומכאן זה הוא הצעלים על הגרות ולא לריבין לשליחות מכה זכיה, וחלה גרותן מדאורייתא.

חלה מדין זכיית ז"ד ומחאתן משיגדילו מפקיעה את הגרות למפרע. והשתא ניחא, דהא דאיתא בסוגיין דמטבילין אותו על דעת ז"ד ושהמחאה מועילה לאחר שיגדילו, דייניס אלו איירי בגר בעלמא, ונפסקה הסוגיא שלנו כדורתא ברמב"ם צה"ל איסורי ביאה ובהלכות מלכים, שבשני מקומות אלו מפורש ברמב"ם שהגרות היא ע"י זכיית ז"ד ואם הגדילו יכולים למחות. אבל ההלכה של ישראל שתקף נכרי קטן שפסקה הרמב"ם צפ"ח מעבדים ה"כ, התם איירי שע"י טבילת גרות זו יש הפקעה

ה

קטנות וגדלות בבני נח - שיטת הרמב"ם

שביאר כל דיני גדלות וקטנות שבצן וצבת הכלמדים מהל"מ כתב וז"ל: נמלאו כל השמות שביארנו ענינם בשני פרקים אלו עשרים שמות ואלו הן וכו' קטנה נערה בוגרת וכו' קטן וכו' שם כל השמות האלו לעומתך תמיד ואל ילזו מעיניך כל ענייניהם כדי שלא נהיה לריבין לבאר ענין כל שם מהן בכל מקום שנזכיר אותו, ע"כ. הרי להדיא מוכח מהרמב"ם דדיני קטנות וגדלות שוים בצן נח לישראל, דאלולא כן, כשכתב בהלכות מלכים דצן נח קטן הוא בכלל הפטורים מעונשים היה לו לפרש שייעורו של קטן זה, ומדלל פירש ש"מ שסמך על מה שפירש צה"ל אישות דכל היבא שיזכיר בחיבורו שם קטן כוונתו לקטן לפי הגדרים המפורשים שם, הם גדרי קטנות וגדלות כפי שהם בישראל מהלכה למשה מסיני.

יד) עוד דרך אחרת יש, גם זה נוכל למלא מנוח מפליאת התוס' היאך משכחינן גר קטן מדאורייתא, והוא, עפ"י המבואר בתשובות הרא"ש כלל ט"ז סי' א', ז"ל: ושאלת מאין לנו דצן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע, כי הלכה למשה מסיני הוא, והוא בכלל שיעורין חילויין שהן הלכה למשה מסיני, דשיעור וקילצה לכל דבר נתן למשה בעל פה, עכ"ל. והנה ההלכה למשה מסיני לישראל נאמרה ולא לנכרים, וכמו שפסק הרמב"ם צפ"ט ממלכים הל' ט"ו, ז"ל: וכן חייב על פחות משה פרוטה וצן נח שגזל פחות משה פרוטה וצא אחר וגזלה ממנו שניהן נהרגין עליה, וכן חייב על אבר מן החי ועל בשר מן החי בכל שהוא שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד, עכ"ל. ויש לנו לדון מעתה, הנכרי שלא נאמר בו שיעור גדלות של י"ג שנה ויום אחד, עפ"י מה נקבע דינו עד אימת הוא קטן, ומה הוא הזמן שמשם ואילך הוא גדול.

ויש מן האחרונים¹ שאמרו דמאחר דכל עיקר הך מילתא דגדלות וקטנות הוא מן ההלכה למשה מסיני, ממילא נכרים שאינם בכלל הל"מ אין בהם חילוק ודבר הקובע עד אימת הוא הקטנות ומאימת היא הגדלות. וזדאחי שגם הנכרי כשהוא עובר על אחת משבע מלוותיו מבלי דעת אינו חייב עליה, כמבואר ברמב"ם צפ"י ממלכים ה"א, ז"ל: צן נח ששגג באחת ממלוותיו פטור מכלום וכו', ע"כ, וא"כ גם נכרי קטן שאין בו דעת מחמת קטנותו אם יעשה מעשה שהוא צדיניהם עבירה הרי הוא פטור, אך פטורו הוא מדין שוגג, אבל שיהא נכרי דין קטנות וגדלות ויהיה לזה איזה סימן או דבר היכר שיהא הנכרי ניכר על ידו אם הוא עדיין קטן או כבר הגיע לגדלות, דבר זה ליכא בנכרים כלל.

עוד יש ראייה מוכרחת מהרמב"ם פ"ח מעבדות זרה ה"ט שפסק: נכרי קטן או שוטה אינו מצטל עבודה זרה, ע"כ, והוא מהסוגיא דע"ז מ"ג ע"א, אמר רבה בר רב אבהו אמר רבי יהושע בן לוי, פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפר בריבי בדרך ומלא שם טבעת ועליה לורת דרקון, ומלא נכרי קטן ולא אמר לו כלום, מלא נכרי גדול ואמר לו בטלה ולא בטלה, סטור, ובטלה, שמע מינה תלת וכו', ושמע מינה יודע צטיב של עבודה זרה ומשמשיה מצטל ואחינו יודע צטיב עבודה זרה ומשמשיה אינו מצטל, ע"כ. הנה בגמרא בסיפור גופא דעובדא אמרו שכך היה מעשה שהיה הנכרי הראשון קטן והשני גדול, אבל אח"כ פירשה הגמרא ואמרה דדין הנכרי המצטל ע"ז תלוי אם הוא נכרי היודע צטיב ע"ז או לא, וז"ע על הרמב"ם דנאיד מלשון הגמרא והעתיק להלכה דתלי בנכרי גדול או קטן. ובשלמא אי נימא דיש בנכרי דיני גדלות וקטנות אזי פשוט שהרמב"ם שינה את לשון הגמרא צמתכוין וצדיק, כי כך הוא הדין כמו שכתב הרמב"ם שהנכרי הקטן אינו מועיל ציטולו ואפילו אם הוא יודע צטיב ע"ז, והגדול מועיל ציטולו בכל אופן, וכך הוא מכה ההלכה למשה מסיני כמו בכל דיני התורה. אבל אי נימא דנכרי ליכא דיני קטנות וגדלות כלל, א"כ יקשה למה

טו) אך ברמב"ם מוכח דגם בנכרים יש שיעור גדלות והשיעור הוא צ"ג שנים ויום אחד כמו שהוא בישראל. הנה פסק הרמב"ם צפ"י ממלכים ה"ב, צן נח שאנסו אנס לעבור וכו' ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מלוות, ע"כ. ובפ"ב מאישות הכ"ז, לאחר

1. א"ה, עיין בספר אמרי בינה סס"ו מהלכות טריפות.

שינה הרמז"ס את הדין מלשון הגמרא שתלתה את הדין בזידע בטיב ע"ז, הרי באמת עיקר הדבר אינו תלוי בקטנות וגדלות כי אם בזידע בטיב ע"ז כמו שהוא מפורש בגמרא. ובע"כ מוכח מלשון הרמז"ס שהוא סובר דשיעורא דגדלות דתלי ב"ג שנים ויום אחד ישנו גם בנכרי.

וטעמו של הרמז"ס שפסק כן דגם הנכרי אית זיה שיעורא דגדלות בהיותו בן י"ג שנים ויו"א, ואע"ג דמסתברא שלא יהיה בנכרי שיעורי גדלות וקטנות, דמילתא בטעמא היא דהא נכרי לית זיה שיעורים דמהלל"מ, וכמו שכתב הרמז"ס עלמנו בהל' ממלכים שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד. אולם חילוק גדול יש, דבפ"ט ממלכים הל' ט"י, ז"ל: וכן חייב על פחות משנה פרוטה וכן נח שגזל פחות משנה פרוטה וכן אחר וגזלה ממנו שניהם נהרגין עליה, וכן חייב על אבר מן החי ועל בשר מן החי בכל שהוא שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד, עכ"ל, הנה גזל היא מלוא שנלטו זה ישראל מסיני וזני נח משבע מלוות שלהם, וכך ניתן איסור גזל לישראל כשיעורו

הוא פרוטה, וישראל שגזל פחות משנה פרוטה כתב הרמ"מ בריש הל' גניבה דעובר בגזל מדין חלי שיעור האסור מה"ת, ולגבי נכרים ללא ניתן להם שיעורא דפרוטה באיסור גזל, בע"כ שכך ניתן להם איסור גזל כשיעור חיוצם על הגזל הוא אפילו בחלי פרוטה. וכמו כן באיסור אבר מן החי האמור ברמז"ס שם, דאיסור כזית של אכילות איסור לא נאמר בבני נח, וממילא כך ניתנו להם איסוריהם כשיעור חיוצם הוא באכילת משהו דבדרים שאסרו להם משבע מלוותיהם. אבל שינתן להם לנכרים דין גדלות וקטנות ולא ינתן להם כלל השיעור כמה הם ומה הם גדלות וקטנות, ס"ל להרמז"ס שזה דבר שא"א לאומרו. והרי עיקר דין גדלות וקטנות הוא דין דעת, שהמעשה שעושה קטן הוא מעשה בלי דעת והגדול עושה מעשהו בדעת, ומאחר שגם בחיוציהם ועונשיהם של נכרים נאמר דין דעת, וכמו שפסק הרמז"ס בפ"י ממלכים ה"א, ז"ל: בן נח שגזל באחת ממלוותיו פטור מכלום וכו', ובעל כרחנו הנאמר בישראל שהוא בתינוק י"ג שנים ויו"א ובתינוקת י"ב שנים ויו"א.

ד

לפיכך

כוונת קטן במקום שעי" מחשבתו אין פעולת חלות

טז) הנה פירשנו דעת הרמז"ס דשנה דין קטנות וגדלות בנכרים לדין גדלות וקטנות בישראל, והטעם לזה, משום דמה שמיטעא התורה בישראל קטן מעשיית מעשה, גדרו הוא שאין דעת הקטן חשובה דעת, ומכיון דגם בנכרים חיוצם תלוי בגדר דעת, אמרינן דשיעור דעת הנאמר בישראל הוא זה השיעור הנאמר גם בנכרים. אמנם דבר זה שדעת קטן אינה חשובה דעת כלל אינו מוסכם, וכמו שיתבאר. וראשונה יש לנו לחקור בגדר המיעוט שנתמעט קטן, דלכאורה היה אפשר לפרש דהא דנתמעט קטן מעשיית מעשה וכל מעשה קטן נחשב כאילו לא עשה ולא כלום, היינו דוקא היכא שבמעשה שלו הוא פועל חלות, כגון שעושה הקטן מעשה קידושין או איזה מעשה קנין, דרק מזה נתמעט הקטן, אבל במעשה שאין הקטן פועל בו שום חלות רק שצריך בו כוונה בעלמא, ממעשה אשר כזה לא נתמעט הקטן, וככה"ג אין חסרון אם נעשה המעשה ע"י קטן, דבמקום שצריך רק כוונה בעלמא יכול גם הקטן לעשות מעשה. ואי נימא הכי, יתבאר מזה שדעתו של הקטן לא נתמעט לגמרי מגדר דעת.

חלות ההיתר בצער, אלמא דכל אופן מעשה קטן אינו מעשה, ואפילו במקום שאין צריך דעת לפעולת חלות רק לכוונה בעלמא. **יז) עוד** יש להציג ראיה מגיטין כ"ב ע"ב, דאמתני' דהכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן, מקשי התם בגמרא, והא לאו בני דעה ניכוהו. אלמא דבצרה הגמרא בפשטות דחש"י פסולים לכתיבת הגט, ולכאורה יקשה אמאי פשיטא לגמרא כן, הלא כתיבת הגט אינה פועלת חלות, רק שמעשה כתיבת הגט צריך כוונה לשמה, ומדוע סברה הגמרא בפשטות דחש"י פסולים הואיל ולאו בני דעה ניכוהו. אלא ודאי ראיה מזה דפסלות הקטן בעשיית מעשה אינה תלויה דוקא בפעולת חלות, כי אם דאין מעשה קטן מעשה כלל, ואפילו במקום דבעינן רק כוונה בעלמא.

והראיה שהכוונה לשמה שצריך בכתיבת הגט אינה כדי שיחול חלות לשמה בגט אלא שמחשבת לשמה היא דין כוונה בעלמא, הראיה לזה היא מהמשך הסוגיא שם, דעל הקושיא דחש"י לאו בני דעה ניכוהו, מתרץ בגמרא, אמר רב הונא והוא שהיה גדול עומד על גביו. ומקשי, א"ל רב נחמן, אלא מעתה נכרי וישראל עומד על גביו הכי נמי דכשר, וכי תימא הכי נמי והתינא נכרי פסול, ומשני, נכרי לדעתיה דנפשיה עבד, ע"כ. ומכאן ראיה לדברינו, דאילו היתה מחשבת לשמה שבכתיבת הגט פועלת חלות בגט, לא היתה צריכה הגמרא לתרץ דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, ועדיפא מיניה הו"ל לתרץ דכיון דנכרי אינו בתורת גירושין אינו יכול לפעול חלות לשמה בגט, כמו שאמרנו בקידושין מ"א ע"ב, דאין העבד נעשה שליח בגט משום שאינו

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן מא

לחתן בני ידידי הרב רבי יעקב נ"י אב"ד דק"ק וואנגראוויץ.

על שאלתך בערל שבא להתגייר ולמולו, ואין רצונך למולו היותו נגד חוקי הרעגירונג /הממשלה/ [כאשר הנכון עמך בזה כי אמנם כן מוטל על כל רב מורה ישר להזהיר את העם אשר יושב בקרבו, כי כן דבר המלך ישמורו ובפקודותיו אל ימרו, וכאשר גם אנכי הצעיר הזהרתי בעזה"ר רבות פעמים בדרושותי /בדרשותי/, והראיתי לדעת כי כן החיוב על כל אדם מישראל, בראיות חזקות כראי מוצקות, ממקרא ומגמרא ומסברה, וכאן אין מקומו להאריך, ועל אחת כמה וכמה שהרב בעצמו יהיה נאה מקיים, וכל העדה ממנו יראו ויכבדו את המלך ואותו ייראו] ואך הוא מבקש עכ"פ ללמדו מקרא וסדר תפילה יום יום שזהו אינו נגד דת המלך, ואח"כ ילך למקום שמותר להתגייר, ושאלת אם מותר לעשות כן, ואם אינו בכלל מלמד עם נכרי תורה, כיון שלומד ע"מ להתגייר.

הנה במהרש"א חדושי אגדות פרק ב' דשבת גבי מעשה דהלל, כ' וז"ל ומיהו ק"ק הא אין מקבלים גרים משום שולחן מלכים, וצ"ל הא דאמרין וגייריה לאו דוקא, אלא דלא גייריה עד לבתר דידע דגר אסור בכהונה, ואין להקשות א"כ איך למדו תורה מקודם שנתגייר הא נכרי הלומד תורה חייב מיתה, יש לומר דכיון שבא לגייר שרי ללמדו תורה, עכ"ל.

אולם כתבתי בגליון מהרש"א בקושיא הא אין מקבלים גרים וכו' בזה הלשון, כך הקשו תוס' בפרק כיצד (יבמות דף כ"ד ד"ה לא בימי דוד), ותירצו דבטוח הי' הלל דסופו לשם שמים, וכ"כ עוד שם בפרק בית שמאי (דף ק"ט ד"ה רעה) הרי דס"ל לתוס' דגייריה קודם שלמדו, א"כ אזדא ראיית מהרש"א דאחר הגירות אף דעדיין לא הי' לש"ש = לשם שמים, מכל מקום בדיעבד הוי גר ומותר ללמוד תורה, ובסוף קיבל הגירות לש"ש, ע"כ לשוני.

וקצת מוכח בהיפוך דס"ל לתוס' דאסור ללמד קודם גירות מדלא תירצו כמהרש"א דלא גייריה עד שלמדו, ואף די"ל דדחיקא להו לישנא דהש"ס מדאמרין בא לפני הלל, משמע דמיד גייריה מ"מ היא גופא קשיא על הלל אמאי סמך על בטחונו שבסופו יהיה לש"ש אמאי לא המתין לגייריה עד אחר שילמוד עמו ויתברר דכוונתו לשם שמים אלא ודאי דאסור ללמדו מקודם, ויש לדחות קצת עכ"פ אזדא ראית המהרש"א, ואין בכחי להתיר חותנך אוהבך. עקיבא

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן כו

ג. ובדבר שבבית הספר היומי שנתייסד ע"י בני תורה ויראי השי"ת והמנהל והמורים כולם יראים ושלמים ונדעו שהרבה תלמידים הם מנכריות שנתגירו אצל הרעפארמער ואצל הקאנסערוואטיוון שאינו כלום אם באופן שא"א יהיה להוציאם מבית הספר האם מחוייבים אותן שכל פרנסתם מזה להניח משרתם, הנה קשה לפני לומר דבר מוחלט בשעה שנוגע לפרנסתם שהוא חיי נפש ונסיון גדול בדבר שלא הזכר בהפוסקים ולא ידוע לנו ממילא פרטי דינים בזה, דהא אפשר שכיון שהם מחזיקים עצמן ליהודים והולכין לביה"ס ללמוד מטעם שהוא מעשה יהדות ליכא איסור, וגם אפשר מכיון שהרב לומד העיקר עם תלמידים שהם ישראלים כשרים ליכא איסור אף שלומדין ממילא גם תלמידים נכרים, ומש"כ התוס' בשם הר' אלחנן דאיכא לפנ"ע מטעם שהעכו"ם אסור ללמוד תורה אולי על קטניהם ליכא איסור זה, וגם לא נאמר עכו"ם שלמד תורה אלא עכו"ם שעסק אולי אין זה בלמוד המלמד עם תינוקות, לכן קשה לומר שמוכרחין לעזוב פרנסתן אף שהיה זה מן הראוי לעשות כן, ואם בשביל זה יתבטל כל בית הספר וילכו בשביל זה גם ילדי ישראל הכשרים לבתי ספר של המדינה שילמדו שם עניני כפירה הלא יותר טוב שלא יעזבו משרתם שלא יתבטל בית הספר, וגם אם הם יעזבו משרתן יקחו למורים מינים וכופרים וילמדו גם אל ילדי ישראל עניני כפירה ח"ו ג"כ הרי אדרבה אין להם להניח משרתם, אשר על כן אין לומר דבר זה, אבל הא אפשר לתקן דאת הקטנים יגירו כי הם א"צ קבלת מצות ויגירו ע"ד ב"ד והוא זכות להם כי מכיון שלומדים בבי"ס דתי אצל מורים יראי שמים הרי מצוי שיתגדלו להיות שומרי תורה שלכן אף שהוא ספק הוא זכות ודאי, וגם אף אם לא יתגדלו להיות שומרי תורה מסתבר שהוא זכות דרשעי ישראל שיש להם קדושת ישראל ומצותן שעושין הוא מצוה והעבירות הוא להם כשגגה הוא ג"כ זכות מלהיות נכרים, וזה אני חושב שיסכימו הבע"ב, וגם הגדולים מבני י"ג נמי אם יאמרו להם שצריכין להתגיר וכן הגדולות מבנות י"ב ודאי יתראו ובה צריך להשתדל וכמובן להסביר הדבר באופן טוב ובנחת שודאי ישמעו לזה.